

mladim istraživačima da usmjere svoja istraživanja prema arhivskoj građi u susjednoj nam Italiji i na Pirinejskom poluotoku.

Na kraju treba pohvaliti i izdavače na besprijekornom i jasnom otisku te brojnim i vrlo korisnim zemljovidima i ilustracijama u boji.

Franjo Šanjek

Lujo Margetić, *Hrvatska i Crkva u srednjem vijeku. Pravnopovijesne i povijesne studije*, izd. Pravni fakultet Sveučilište u Rijeci, Rijeka 2000, str. 1–534.

Knjiga akademika Margetića sadrži 23 studije i znanstvena priloza (str. 21–466), rezultat autorova znanstvenoistraživačkog rada u posljednjih četvrt stoljeća, uz sažetke na stranim jezicima (str. 469–486), iscrpan 'popis literature' (str. 487–506). te kazala osobnih imena i stvari (509–534).

Studije su pravnopovijesnog karaktera, a odnose se na proučavanje hrvatske crkvene, društvene, kulturne i političkopravne povijesti u srednjem vijeku. Margetićeva knjiga podijeljena je na (A) rasprave iz opće problematike, (B) proučavanje uloge Crkve u doba narodnih vladara, (C) članke iz starije povijesti zagrebačke biskupije, (D) rasprave iz hrvatske monasteriologije i (E) priloge diskusiji o različitim spornim pitanjima vezanim uz hrvatsku medievistiku.

U podastiranju javnosti navedenih radova autor polazi od konstatacije da je srednjovjekovna crkvena povijest u Hrvata najuže povezana s ranijom hrvatskom nacionalnom poviješću zbog uskih veza hrvatske države s Apostolskom Stolicom (knez Branimir, kralj Dmitar Zvonimir), ulogom samostana i biskupija u gotovo svim manifestacijama hrvatskoga javnog i privatnog života, stoljetnim djelovanjem Crkve na kulturnoprosvjetnom području (glagoljica) i očuvanju hrvatskoga identiteta u nepovoljnim povijesnopolitičkim okolnostima.

Veliko značenje za daljnja znanstvena istraživanja i povijesna pojašnjenja imat će prva autorova studija pod naslovom *Pravne osnove crkvene desetine na hrvatskim pravnim područjima* (str. 21–49) u kojoj na zanimljiv način pojašnjava postupno uvođenje plaćanja crkvene desetine u Trojednici, ukazujući na stoljetne otpore Hrvata ovoj vrsti crkvenih podavanja.

U drugom dijelu akademik Margetić analizira narativna vrela iz Hrvatske povijesti (*Korčulanski kodeks*, *Dukljaninovo Kraljevstvo Slavena*, *Povijest solinskih i splitskih natpistira* Tome Arhiđakona, *Život bl. Ivana Trogirskog*, i dr.). Tako u prilogu *O nekim vrelima hrvatske povijesti 11. stoljeća* (str. 53–71) autor među ostalim analizira vijesti o osorskom biskupu Gaudenciju (oko 1030.–1042.) iz kojih proizlazi da je u to vrijeme grad Osor priznao hrvatsku vlast. U članku o *Odnosima Petra Krešimira IV. i pape (Aleksandra II.) prema Korčulanskom kodeksu* (str. 73–92) akademik Margetić vrlo argumentirano dokazuje da je vrhovni prvosvećenik priznao hrvatskom kralju vlast nad dalmatinskim gradovima u svojstvu papina vazala, kao što je primio u vazalni odnos Roberta Guiscarda u odnosu na Apuliju i Kalabriju i kao što je nekim francuskim velikašima obećao

da će ih primiti kao vazale 'ex parte sancti Petri' u odnosu na od Maura oslobođene zemlje na Pirinejskom poluotoku. Iz Margetićevih je radova vidljivo da je Hrvatska u drugoj polovici 11. stoljeća međunarodno priznata zemlja koja vrlo aktivno sudjeluje u onovremenoj europskoj politici. U studiji *Poruka i datacija 'Ljetopisa' Popa Dukljanina* (str. 93–125), nakon radova Steindorfa i Peričića, autor vrlo argumentirano pojašnjava dataciju navedene *kronike* i ponire u njezinu poruku itd.

Vrlo su zanimljive i sve ostale Margetićeve studije, članci i prilozi. Tako npr. u prilogu *Branimirov natpis iz 888. i međunarodni položaj Hrvatske* (str. 227–249) autor podsjeća da Branimirovo vladanje pada u vrijeme vrlo složenih odnosa Bizanta i pape Ivana VIII. odakle i njegovo nastojanje da Hrvatsku što tješnje poveže s Rimom. Po autorovu mišljenju papa inzistira na vazalskom odnosu, što Branimir odlučno izbjegava.

Treći dio ove iznimno zanimljive knjige odnosi se na proučavanje crkvenopravnih i crkvenopovijesnih prilika u svezi s počecima zagrebačke biskupije, o čemu akademik Margetić suvereno raspravlja pozivajući se prije svega na povijesna vrela i ozbiljnu znanstvenu literaturu. Ovaj dio u mnogočemu rasvjetljava manje poznate stranice prošlosti hrvatskog Međurječja u svezi sa *Zagrebačkom kronikom*, *Popisom zagrebačkih biskupa*, *Zagrebačkim monasterijem* itd.

Četvrti dio knjige usmjeren je raspravama o redovništvu na hrvatskom prostoru, prije svega djelovanju benediktinaca i franjevac, uz najzanimljivije i za hrvatsku historiografiju bez sumnje najdragocjenije priloge *O Bašćanskoj ploči* (str. 351–386) te *O Kartularu samostana sv. Krševana u Zadru* (str. 387–415).

Knjiga akademika Luje Margetića *Hrvatska i Crkva u srednjem vijeku* izuzetno je vrijedan i dragocjen prinos poznavanju hrvatske crkvenopravne povijesti i putokaz svima koje zanima naša crkvena, kulturna i politička prošlost. Tekstovi su čitki, stilski i logički jasni, bez suvišnih diskursa, razumljivi ne samo znanstvenicima nego i širem čitalaštvu. Iscrpnim *popisom literature* (str. 487–506) autor ažurira svoje prethodno objavljene studije i članke, što je nov doprinos povijesnoj znanosti u nas, stoga Margetićevu knjigu *Hrvatska i Crkva u srednjem vijeku* toplo preporučujemo.

Franjo Šanjek